

שם ד"ה ראיתי. עיין דברי אהרן למהרש"א פולנסקי ז"ל (סימן ל"א דצ"ז ע"א).

סימן י: עיין שרי חמד (מערכת כ' כלל פ"ח), זכרי כהונה לגאון מהרח"ך ז"ל (מערכת כ' אות י"ח).

סימן יא: עיין לעיל הלכות קנין משיכה (ס"ס ט"ו), והלכות שותפין (ס"ס ח').

* * *

אמר הצעיר יעקב חיים סופר גר"ו: בדברי רבינו הגאון המחבר זצ"ל כאן שיד פועל כיד בעל הבית כפועל גוי אמרין, האריכו גדולי האחרונים מאוד מאוד, וכמעט אין אחד מגדולי בתראי ז"ל שלא חיוה דעתו בנדון זה ושקיל וטרי בדברי רבינו הגאון ז"ל, וקרוב אצלי שעם שדברי רבינו הגאון ז"ל מפורסמים הם, סימן זה הוא היותר מפורסם מכל שאר סימני ספרו מחנה אפרים. ולכן כאן מרבי המדברים בענין הריני מעתיק מהכתוב אצלי בגליון הספר לא לפי סדר הזמנים והדורות, כפי שהקפדתי (עפ"ר) בשאר המקומות קונטרסי. וזה החלי בעזר צורי וגואלי ית"ש.

בענין יד פועל כיד בעל הבית שחדש הגאון מחנה אפרים ז"ל שאומרים כפועל גוי, עיין שו"ת פני יהושע ח"ב יו"ד (סימן כ"ז), שער המלך הלכות תרומות (פ"א הי"א), ולגאון מהרי"ט אלגאזי ז"ל בחיבורו הלכות יום טוב שעל הלכות בכורות לרמב"ן ז"ל (פ"ד אות נ'), ובספר קהלת יעקב (חלק תוספת דרבנן מערכת ז' אות קי"ט ד"מ ע"א), ולגאון הגדול מהרי"צ מאיו ז"ל בספרו שו"ת פאת הים חו"מ (סימן י"ב) וסבירא ליה כמחנה אפרים וכמ"ש ביפה ענף (מערכת ש' ערך שליחות אות כ"א דפ"ו ע"ב), וחקרי לב יו"ד ח"ב (סימן ט' עש"ב), וח"ג (סימן קכ"ח) וחו"מ ח"א (סימן קמ"ב), ולנכדו הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו גנזי חיים (מערכת א' אות ע"ב ומערכת י' אות ה'), ועוד לו בספרו שו"ת לב חיים ח"ב (סימן נ"ג וסוף סימן פ"ט וסימן ר"ט), וכן בספרו ראה חיים ח"א (דכ"ז ע"ב), ובספרו רוח חיים חו"מ (סימן קצ"ז אות א'), ובספרו ספר חיים (סימן מ"ה אות ז'), ושם כתב דקיימא לן כמחנה אפרים (וצ"ע בשאר ספריו דלעיל), יד דוד בבא מציעא (צ' א'), ובשו"ת ספר יהושע (סימן רל"א), ושו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא (ח"ב סימן ס"ט וסימן ע' וסימן ק"י עש"ב), ושם מהדורה תנינא (ח"א סימן פ"ט ד"ע ע"א ד"ה והנה), ובהגהותיו לשער המלך שם, שו"ת יהודה יעלה לגאון רבי יהודה אסאד ח"ג (סימן רי"ד) עש"ב, שרשי הים לגאון המובהק רבי יצחק מאיו ז"ל ח"א (ד"מ ע"ג), שו"ת שיבת ציון (סימן נ"ג), לקט תשובות וחדושים מהג"ר עקיבא איגר ז"ל (סימן נ"ז דקיא ע"ב), ובתוספותיו לפאה (פ"ב אות כ"ג), ובגליון שלחן ערוך חו"מ (סימן שמ"ו), שו"ת נודע

בשערים ח"ב (דק"ט ע"ב), ערך השלחן לגאון רבי יצחק טייב ז"ל או"ח (סימן ש"ז אות א', ושם דחה דברי רבינו, וצ"ע בערך השלחן יו"ד סימן קמ"א סוף אות ח' ששם קיבל בסבר פנים יפות דברי רבינו וסייעו שכדבריו כן כתב בספר ארעא דרבנן ע"ש), גזע ישי (מערכת א' אות פ"א ואות ק"א) עש"ב, ספר שלום ירושלים על ירושלמי דמאי (פ"ו ה"א דצ"ב ע"ב ודצ"ה ע"ב), שו"ת ברכת רצ"ה (סימן ע"ה), ולגאון מהרש"ק ז"ל בשו"ת טוב טעם ודעת מהדורה קמא ח"א (סימן רס"ה) ע"ש, ושם מהדורה תליתאה ח"ב (סימן צ"ט דל"א ע"ב), ובספרו שירי טהרה (קונטרס תיקון עולם ד"ט ע"א), ובספרו עבודת העבודה על מסכת עבודה זרה (דף כ"ו), ובספרו שו"ת קנאת סופרים (סימן ל"ב דס"ה ע"ג, וסימן ל"ג דס"ו ע"ג ונכפל שם דע"ז ע"ב, וסימן ל"ז דס"ז ע"ד, וסימן י"ג דע"ו ע"ב), ובספרו שו"ת ובחרת בחיים (סימן ס"ט), וכן בהגהותיו חכמת שלמה חושן משפט (סימן קפ"ב סעיף א' וב'), ועיין לקמן מה שהערנו בדבריו, ושו"ת שערי דעה ח"א (סימן ע"ו), ומנחת חנוך (מצוה נ"ג דע"ט ע"ב, ומצוה רט"ז אות ז' ומצוה תקמ"ו דפ"ה ע"ב, וסוף מצוה תרי"ג), הגהות מצפה איתן שבועות (ג' א'), שו"ת אבני צדק יו"ד (סימן מ"ה), שו"ת בית יצחק או"ח (סימן י"ג אות י"ד), ויו"ד (ח"ב קונטרס אחרון ס"ס ט'), שו"ת בית שלמה או"ח (סימן פ"א), שו"ת זכר יהוסף (סימן פ' ורמ"ד), שו"ת ברית יעקב אה"ע (מסימן ס"ט ואילך עד סימן ע"ה), שו"ת חסד לאברהם מהדורה קמא או"ח (סימן כ"א ד"ה ועתה), ולגאון משמרות כהונה בחידושיו לשבועות (ג' א' דרכ"ו ע"א) ודייק מהתוספות שם דסבירא להו כדברי רבינו הגאון ז"ל, ועיין גם בספרו כף הכהן (קונטרס חסדי כהונה דרוש ד'), ולגאון מהרש"ם ז"ל בספרו משפט שלום חו"מ (סימן קפ"ח סעיף א' דל"ו סע"ד), ובתשובותיו ח"א (ס"ס כ' ד"ה ואעתיקם, ושם סימן ק"ב ד"ה מכתבו וד"ה ומ"ש רו"מ וא"ש, וסימן קכ"ו ד"ה מכתבו), שם ח"ה (סימן א'), שם ח"ו (סימן כ"ד), ובספרו עין הרועים (רט"ל ע"א אות ד'), שרי חמד (מערכת א' כלל קמ"ו ופאת השדי שם כלל ע"ח ושירי הפאה שם כלל כ"ב, ומערכת מ' כלל קל"א, ומערכת ל' כלל קמ"א ס"ק נ"ד ד"ה והוה עובדא), ועוד בשדי חמד אסיפת דינים מערכת ברכות (סימן א' אות ט"ז), ומערכת בית כנסת (כלל ו' ושם בפאת השדי כלל ג'), ומערכת חמץ ומצה (סימן ה' אות ס' וסימן ט' אות ט"ל), וספר המקנה (כלל כ"ג פרט ז'), ולגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בגליוני הש"ס ירושלמי זרעים כרך א' (אות נ"ו ואות צ"ח) וכרך ב' (אות ל'), שו"ת תורת חסד או"ח (סימן מ"ה אות ד'), דברי חיים חו"מ אוירבך חו"מ (דיני שלוחין סימן כ'), אמרי בינה ח"א (בתשובות בסוף הספר סימן י"א), וח"ב (קונטרס בדיני הקנינים סימן י"ט), שו"ת קול אריה חו"מ (סימן קי"ט), לב מרפא (דק"ו ע"ג), שו"ת כפי אהרן ח"ב (דכ"ד ע"א), ולגאון מהר"ח ז"ל מטריפולי בספרו לב שומע (מערכת ש' אות י"ט), ובספרו היקר מצות המלך (מצוה י"ד ד"י ע"ב), שו"ת אבן יקרה מהדורה תנינא (סימן צ"ה), שו"ת יד סופר (ד"י

ע"ב), שו"ת צור יעקב ח"א (סימן פ"ח דק"ט ע"ב), שו"ת דברי מלכיאל ח"ד (סימן ה' ד"י ע"ב), וח"ז (סימן ז' ד"ה בלא"ה), שו"ת תירוש ויצהר (סימן ל"ג), דמשק אליעזר חו"מ (סימן קפ"ב אות ב' וסימן קפ"ח אות ב' באריכות, וסימן שמ"ו אות ג'), שו"ת דבר אברהם ח"א (סימן ל"ז את ט'), פתחי תשובה חו"מ (סימן תכ"ז), קונטרס בסוף שו"ת הריב"ש (סוף מאמר ג'), וישב משה למהר"מ אסרוסי ז"ל (סימן קל"ז), זכרנו לחיים ח"ב (ד"ל ע"ב אות א'), שו"ת הסבא קדישא ח"א (חו"מ סימן ה'), שו"ת שערי עזרה או"ח (סימן ט"ו), ולגאון מהרמ"ז ז"ל גאב"ד ג'רבה בספרו שו"ת ויכתוב משה (ד"ב ע"ד), ובספרו סבר פנים (חלק פני משה סימן י"ד), הגהות הגאון חי"ל מיזליש ז"ל (בש"ס ווילנא) לקדושין (כ"ג ב'), שו"ת מנחת אלעזר ח"ב (סימן יו"ד), שו"ת משנה שכיר או"ח ח"ב (סימן צ"ח דקפ"ח ע"ב), שערי יושר (שער ז' פרק ז'), ובספרו חדושי רבי שמעון הכהן שקופ ז"ל בבא קמא (סימן ט"ו), ובבא מציעא (סימן יו"ד).

סימן יב: עיין חקרי לב חו"מ ח"א (סימן קל"ה דף ר"ג), נתיבות המשפט (סימן קפ"ג וקפ"ה), דברי משפט חו"מ (סימן קכ"ז אות ה', וסימן קפ"ג אות ז', וסימן רמ"ד סק"א), דברי חיים חו"מ (דיני שלוחין סימן י"ז וט"ז), אמרי כינה חו"מ (קונטרס בדיני הקנינים סימן ה' דרי"ט ע"ד), שו"ת כפי אהרן ח"ב (דכ"ט ע"א), שו"ת חלקת יואב חו"מ (סימן ה').

סימן יג: עיין שו"ת הג"ר עקיבא איגר ז"ל ח"א (סימן קצ"ד), קצות החושן (סימן קס"ג סק"א), ונתיבות המשפט (סימן רמ"ג), ודברי משפט חו"מ (סימן ק"ל אות ד'), ובחידושי בסוף הספר (סימן ק"ה סעיף ד'), גזע ישי (מערכת א' אות פ"ו ד"ה וראיתי דע"ז ע"ג), שו"ת נשמת כל חי יו"ד (סימן מ"ד דס"ה ע"ב), משפט שלום חו"מ (סימן קפ"ג דל"א רע"ג), שו"ת מהרש"ג ח"ג (סימן קי"ב).

ודע: שראיתי במנחת פתים חו"מ (סימן קפ"ג סעיף ב' ד"ד ע"א) שהעיר שמה שהביא רבינו הגאון ז"ל מחידושי הריטב"א ז"ל לישראל לישראל נעשה שליח לזכות לגוי, וכן הוא דעת רוב הפוסקים, הנה גם בשו"ת מהר"מ מרוטנברג (סימן רצ"ד) ושו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן קס"ד) מבואר כן, ועיין בית שלמה חו"מ (סימן ק"ב), ועיין קצות החושן (סימן ק"ה).

סימן יד: עיין בדברי רבינו הגאון ז"ל לקמן (סימן כ"ד) ומה שציינתי שם בס"ד, וע"ע ערך השלחן יו"ד (סימן קל"ב אות י"א), ומערכות הדברי אמת (מערכת ג' דף ל"ד אות ב' ודף ל"ו אות ט'), גנזי חיים (מערכת א' כלל ע"ב ד"ח ע"ג, וכלל ע"ד), שו"ת בית שלמה או"ח (סימן פ"א), דמשק אליעזר חו"מ (סימן קפ"ח אות א', וסימן רמ"ג אות ג'), דעת תורה הלכות שחיטה (קונטרס זכר זאת ליעקב אות ג' דקפ"ז ע"א).